

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KADINLARIN TOPLUMSAL KONUMUNUN SON 100 YILLIK SOSYAL DEĞİŞİMİ

Kadınların toplumsal konumu, son yüz yılda dünya genelinde ve Türkiye özelinde köklü değişimlere uğramış, geleneksel rollerden modern yaşama doğru evrilen bir süreç izlemiştir.

Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK

Bu süreç, siyasi, ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmelerle iç içe geçmiş, kadınların hak arayışları ve toplumsal hareketlerle şekillenmiştir. Bu yazıda, kadınların toplumsal konumunda yaşanan bu dönüşümü küresel ve yerel perspektiflerden inceleyerek, dönüm noktalarını ve gelinen noktayı değerlendireceğiz.

I. Küresel Bir Bakış: Dünyada Kadınların Toplumsal Konumu (Son 100 Yıl)

20. yüzyılın başlarında dünya genelinde kadınlar, genellikle eve ve aileye odaklı, kamusal alandan büyük ölçüde dışlanmış bir yaşam sürmekteydi. Oy kullanma hakkı gibi temel siyasi haklardan mahrumdular ve eğitim ile işgücüne katılımları sınırlıydı. Ancak I. ve II. Dünya Savaşları, kadınların toplumsal rolleri üzerinde önemli bir katalizör etkisi yarattı. Erkeklerin cepheye gitmesiyle kadınlar, sanayi ve tarım gibi çeşitli sektörlerde çalışmaya başlayarak ekonomik bağımsızlıklarını

kazanma yolunda önemli adımlar attılar. Bu süreç, kadınların kamusal alandaki görünürlüğü artırdı ve toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıp yargıları sorgulamalarına zemin hazırladı.

"1960'lı yıllar, Batı dünyasında ikinci dalga feminizmin yükselişine kadın hakları hareketinin ivme kazandığı bir dönem oldu. Kadınlar, sadece siyasi haklar için değil, aynı zamanda eşit işe eşit ücret, üreme hakları, cinsel özgürlük ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın son bulması gibi konularda da mücadele ettiler."

1960'lı yıllar, Batı dünyasında ikinci dalga feminizmin yükselişine kadın hakları hareketinin ivme kazandığı bir dönem oldu. Kadınlar, sadece siyasi haklar için değil, aynı zamanda eşit işe eşit ücret, üreme hakları, cinsel özgürlük ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın son bulması gibi konularda da mücadele ettiler. Betty Friedan'ın "Kadınlık Gizemi" (The Feminine Mystique) gibi eserler, kadınların ev içi rollerle sınırlanmasının yarattığı mutsuzluğu dile getirerek geniş yankı buldu. Bu dönemde doğum kontrol haplarının yaygınlaşması, kadınların üreme kontrolünü ele almalarına ve kariyer planlamalarında daha fazla özgürlüğe sahip olmalarına olanak tanıdı.

21. yüzyıla gelindiğinde, küresel ölçekte kadınların eğitim, sağlık ve ekonomik yaşama katılımında önemli ilerlemeler kay-

¹ Prof. Dr. Emine Öztürk, Kafkas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.

dedildi. Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında çeşitli sözleşmeler ve programlar geliştirerek farkındalığı artırdı. Ancak bu ilerlemelere rağmen, dünyanın birçok yerinde kadınlar hala toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, ayrımcılık, eşitsiz ücretlendirme ve siyasi temsil eksikliği gibi sorunlarla mücadele etmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kız çocuklarının eğitimi, anne sağlığı ve kadınların ekonomik güçlenmesi gibi konularda ciddi zorluklar devam etmektedir. Dijitalleşme ve sosyal medyanın yaygınlaşması, kadınların seslerini duyurma, dayanışma ağları kurma ve toplumsal değişim için örgütlenme konusunda yeni imkanlar sunsa da, aynı zamanda siber şiddet ve dezenformasyon gibi yeni tehditleri de beraberinde getirmiştir.

II. Türkiye'de Kadınların Toplumsal Konumu: Cumhuriyet'ten Günümüze

Türkiye'de kadınların toplumsal konumundaki dönüşüm, büyük ölçüde Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte atılan adımlarla hız kazanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlayan kadın hareketleri, Cumhuriyet Dönemi'nde Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde köklü reformlarla desteklenmiştir. 1926 Medeni Kanun'u ile tek eşlilik, miras ve boşanma gibi konularda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınması, toplumsal alanda önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1930'larda kadınlara belediye seçimlerinde ve 1934'te genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı verilmesiyle

"Türkiye'de kadınların toplumsal konumundaki dönüşüm, büyük ölçüde Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte atılan adımlarla hız kazanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlayan kadın hareketleri, Cumhuriyet Dönemi'nde Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde köklü reformlarla desteklenmiştir. "

Türk kadını, birçok Batılı ülkeden önce siyasi haklara kavuşmuştur. Bu adımlar, Türk kadınının kamusal alandaki görünürliğini artırmış ve modern Türkiye'nin inşasında aktif rol almasının önünü açmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim alanında yapılan atılımlar, kız çocuklarının okullaşma oranını artırmış ve kadınların meslek sahibi olmalarına olanak sağlamıştır. Özellikle öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekler, kadınların kamusal hayattaki varlığını pekiştirmiştir. Ancak bu dönemde kadınların işgücüne katılımı büyük ölçüde tarım sektöründe yoğunlaşmış, sanayileşmenin hızlanmasıyla birlikte şehirlerde de fabrikalarda çalışan kadınların sayısı artmıştır.

1980'li ve 1990'lı yıllar, Türkiye'de kadın hakları hareketinin yeniden ivme kazandığı bir dönem olmuştur. Ev içi şiddet, taciz gibi konularda farkındalık yaratmaya yönelik kampanyalar düzenlenmiş, kadın sığınma evleri ve danışma merkezleri açılmıştır. 2000'li yıllarla birlikte kadınların siyasi temsil oranlarında artış yaşansa da, bu artışın yeterli düzeyde olmadığı ve karar alma mekanizmalarında kadınların etkinliğinin hala sınırlı olduğu görülmektedir.

III. Güncel Durum ve Geleceğe Yönelik Zorluklar

Bugün Türkiye'de kadınlar, eğitim, sağlık ve işgücüne katılım oranlarında önemli ilerlemeler kaydetmiş olsalar da, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılık hala önemli sorunlar olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranları OECD ortalamasının altında seyretmekte, özellikle kayıt dışı istihdamda kadınların oranı yüksek kalmaktadır. Cam tavan sendromu, yani kadınların üst yönetim pozisyonlarına yükselmede karşılaştıkları görünmez engeller, iş hayatında hala yaygın bir sorundur.

Kadına yönelik şiddet, Türkiye'de ve dünyada çözülmesi gereken en temel sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Kadın cinayetleri, fiziksel ve psikolojik şiddet vakaları, toplumsal duyarlılığın artırılması ve yasal mekanizmaların etkin bir şekilde uygulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının kırılması ve kız çocuklarının eğitime erişiminin güvence altına alınması, uzun vadeli çözümler için hayati öneme sahiptir.

Son yüz yıllık süreçte kadınlar, gelenek-

sel prangalardan kurtularak toplumsal yaşamın her alanında daha aktif ve görünür roller üstlenmişlerdir. Ancak kazanımların korunması ve daha ileriye taşınması için hem küresel hem de yerel düzeyde sürekli bir mücadele gerekmektedir. Eğitim, yasal düzenlemeler, toplumsal farkındalık kampanyaları ve erkeklerin de bu süreçte aktif katılımı, kadınların tam anlamıyla eşit ve özgür bireyler olarak toplumsal hayatta yer alabilmeleri için elzemdir. Gelecekte kadınların toplumsal konumunu iyileştirmek, sadece kadınların değil, tüm toplumun refahı ve kalkınması için temel bir gerekliliktir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, yalnızca bir insan hakkı meselesi değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın ve demokratik toplumların temelini oluşturan bir ilkedir.